

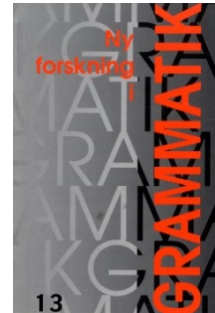
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Grammatisk argumentation i det franske og bulgarske TAM-system

Forfatter: Per Durst-Andersen

Kilde: P. Durst-Andersen, L. Falster Jakobsen, H. Jansen, J. Pedersen & E. Strudsholm (red.). *Ny Forskning i Grammatik* 13, 2006, s. 45-64

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet. 2006

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Grammatisk argumentation i det franske og bulgarske TAM-system

Per Durst-Andersen

1. Indledning

Når man gennemgår den aspektuelle litteratur inden for fransk og russisk lingvistik, kan man ikke undgå at bemærke at fransk *passé simple* og russisk *perfektiv aspekt* er beskrevet i akkurat de samme termer: begge former anskuer handlingen i sin totalitet. I *Mental Grammar* (1992) påviste jeg at totalitetsteorien ikke giver mening i russisk, idet den ikke kan redegøre for perfektiv aspekts brug i finite former, og er helt uanvendelig i forbindelse med infinite former. I stedet opstillede jeg en grammatik der sagde at perfektiv aspekt præsenterer en handling som en begivenhed ved at assertere en tilstandsbeskrivelse og præsupponere en aktivitetsbeskrivelse. Det vigtige er her at aspekt i russisk splitter en handling op i to selvstændige situationer: en tilstand der er i forgrunden fordi perfektiv aspekt asserterer en tilstandsbeskrivelse, og en aktivitetsbeskrivelse der er i baggrunden fordi perfektiv aspekt præsupponerer en aktivitetsbeskrivelse. Med andre ord anskuer perfektiv aspekt ikke en handling i sin totalitet – gjorde den det, ville man ikke have to enkeltsituationer i russisk, men kun én samlet situation hvor aktiviteten og tilstanden var smeltet sammen.

Ovenstående går udelukkende på den russiske aspekttype, og passer ikke på *passé simple* i fransk, selv om den franske form, ligesom den russiske, ikke kan andet end at referere til en begivenhed, dvs. en tilstand der er kauseret af en aktivitet. Pointen er at den franske form præsenterer begivenheden på en særlig måde der er helt fraværende i russisk – niveauet mangler simpelt hen i det russiske sprog. Det fremgår hvis vi ser på bulgarsk der har perfektiv og imperfektiv aspekt, men hvor begge kan forekomme i henholdsvis imperfektum, perfektum og aorist (et andet navn for *passé simple*). Med andre ord har bulgarsk former der kan præsentere en begivenhed og en proces på tre forskellige måder.

Disse tre måder svarer nøje til de tre logiske muligheder der er for at kombinere aktiviteten (p) og tilstanden (q) der begge er fælles for processen og begivenheden (kun relationen mellem dem er forskellig): p og ikke- q ; q og ikke- p ; og p og q . Dette fortæller os at imperfektum, perfektum og aorist (eller de tilsvarende franske former) skal behandles under ét – det giver ikke mening at betragte imperfektum i opposition til aorist og helt udelukke perfektum. Men det er netop hvad der er sket i fransk lingvistik (se fx Sten 1952 og Vikner 1986), hvor *imparfait* og *passé simple* er blevet behandlet som henholdsvis imperfektiv og perfektiv aspekt i en dikotomisk kategori. Bulgarsk viser os at der er blandet nogle niveauer sammen i fransk. Dette fremgår også af formelt fransk. Hvis man ser på *passé composé* og *passé simple*, kan de i forbindelse med handlingsverber ikke lade være med at referere til en begivenhed, dvs. *Jean est entré dans la chambre* og *Jean entra dans la chambre* refererer begge til akkurat den samme begivenhed hvor Jean producerede en aktivitet der var tilstrækkelig til at han eksisterer i sit værelse. Forskellen må ligge i hvordan de præsenterer denne begivenhed. Dette kan også forklare hvorfor *passé composé* kan erstatte *passé simple* i uformelt fransk – der ændres intet i referencen, kun i præsentationen. Konklusionen er at russisk har perfektiv og imperfektiv aspekt, men mangler perfektum, imperfektum og aorist (som bulgarsk til gengæld har), mens fransk har imperfektum, perfektum og aorist, men mangler perfektiv og imperfektiv aspekt. Med andre ord tyder det på at det russiske, bulgarske og franske system indgår i en forudsætningsrækkefølge.

Det ser ud til at lingvister har ladet sig 100% styre af den strukturalistiske tankegang hvor alt defineres binært, dvs. hvor et træk enten er tilstedeværende eller fraværende. Selv om denne tilgang giver god mening ved analyse hvor mennesker dekonstruerer noget, ser den ikke ud til at give lige så god mening ved syntese hvor mennesker konstruerer noget. Der findes fx adskillige systemer og kategorier der består af netop tre delsystemer eller tre subkategorier – det gælder inden for det leksikalsk-grammatiske verbalsystem, inden for nominalt køn, inden for pronominalsystemet, inden for verbets personbøjning, inden for tempus, inden for modus, inden for diatese og inden for kasus. Samme tankegang finder vi i trikotomier som tese, antitese og syntese; objektiv, subjektiv og intersubjektiv; logos, ethos og pathos og ikon, indeks og symbol.

Den sidste trikotomi går tilbage til den amerikanske filosof Charles Sanders Peirce (se Peirce 1932), hvor treenighedstankegangen netop er et særegent og konstituerende træk. Her kaldes kategorierne første-, andet- og tredjehed. Selv om tredjehed forudsætter andethed og inkluderer det, og andethed forudsætter førstehed og inkluderer det, så er der alligevel stor forskel på tredjehed og de to andre kategorier. Tredjehedskategorien er altid på et andet niveau hvor der er tale om noget abstrakt og noget overbegrebsligt. En af de mange steder hvor Peirce applicerede sin trikotomiske lære, var inden for logikken. Her opstillede han tre – ikke kun to – logiske argumentationsformer, nemlig deduktion, abduktion og induktion. Disse tre argumentationsformer mener jeg ligger til grund for den føromtalte trehed i bulgarsk og i fransk, som jeg vil vise nedenfor. Derefter vil jeg forsøge at påvise at de tre logiske argumentationsformer baserer sig på tre synsvinkler, dvs. tre percepter som er afspejlet i de tre oblikke kasus i russisk, dvs. i genitiv, dativ og instrumentalis. Men lad os kigge lidt nøjere på de tre argumentationsformer, inden vi kaster os over en analyse af det bulgarske og franske TAM-system på de ene side, og det russiske oblikke kasussystem på den anden side.

2. De tre logiske argumentationsformer

Enhver logisk argumentation indeholder to præmisser og en slutning der drages ud fra præmisserne. Dette giver i alt tre komponenter som hos Peirce konsekvent kaldes RULE, CASE og RESULT (se fx Sebeok 1994 under *abduction*). Da præmisserne altid optræder i sæt af to, giver det tre logiske argumentationsformer med hver sin slutning: RULE, CASE og RESULT kan alle optræde som den slutning man drager ud fra de to andre som så danner præmisserne. Lad os tage et konkret eksempel som kan illustrere de tre komponenter og de tre logiske argumentationsformer på én og samme tid.

I 1840erne arbejdede E. Semmelweis som fødselslæge på et hospital i Wien. Han undrede sig over at der på afdeling 1 var en langt større andel af kvinder der døde af barselsfeber, end på afdeling 2. Semmelweiss havde med andre ord et RESULT (virkning) som sagde "Høj dødelighed på afdeling 1". Nu manglede han "blot" at finde en årsag, en CASE, til den høje dødelighed. Finder man årsagen – ved

en tilfældighed eller (som i hans tilfælde) ved en systematisk gennemgang af samtlige mulige årsager – kommer man automatisk til at opstille en lovmæssighed, en RULE, der forbinder årsag og virkning. Semmelweiss standsede op ved “manglende hygiejne” og anså det for mest sandsynligt at “manglende hygiejne” var årsag til “den høje dødelighed på afdeling 1”. Semmelweiss havde foretaget en abduktion hvor CASE var den slutning han drog – han kom med en forklaring ved at gå tilbage i tiden og finde årsagen til den observerede virkning (RESULT):

1. ABDUKTION – FORKLARING – RETROSPEKTIVT

Result (q):	Høj dødelighed på afdeling 1 (Virkning)
Rule (hvis p, så q):	Hvis manglende hygiejne, så høj dødelighed (Lovmæssighed)

Case (p):	Manglende hygiejne på afdeling 1 (Årsag)
-----------	--

Hvis dette var rigtigt, som det senere viste sig at være, kunne Semmelweiss nu forudse at hvis man indførte “manglende hygiejne på afdeling 2”, ville dette før eller siden føre til “høj dødelighed på afdeling 2”:

2. DEDUKTION – KONKLUSION – PROSPEKTIVT

Rule (hvis p, så q):	Hvis manglende hygiejne, så høj dødelighed (Lovmæssighed)
----------------------	---

Case (p):	Manglende hygiejne på afdeling 2 (Årsag)
-----------	--

Result (q):	Høj dødelighed på afdeling 2 (Virkning)
-------------	---

Nu gjorde Semmelweiss af indlysende årsager ikke dette – i stedet indførte han hygiejne på afdeling 1, og i løbet af kort tid faldt dødeligheden til under niveauet på afdeling 2. På denne måde fik Semmelweiss vist at hans konkrete forklaring ikke var grebet ud af den blå luft. Hypotesen holdt vand i praksis. Den generelle RULE (lovmæssigheden) som han anvendte, vandt ikke genklang i hans samtid – først senere blev man klar over dens rækkevidde:

3. INDUKTION – GENERALISERING – INTERSPEKTIVT

Case (p):	Manglende hygiejne på afdeling 1 (Årsag)
Result (q):	Høj dødelighed på afdeling 1 (Virkning)

Rule (hvis p, så q): Hvis manglende hygiejne, så høj dødelighed (Lovmæssighed)

I dag er denne regel blevet mere teoretisk, fordi man kan bekæmpe infektioner med antibiotika. Korrelationen er nu “manglende hygiejne” og “højere sygelighed”.

Det er klart at det ikke er alle korrelationer der udmønter sig som årsag og virkning, men under alle omstændigheder ligger der altid en “antecedent-konsekvent” tankegang bag – også selv om overfladesætningen ikke umiddelbart afslører det. Generaliseringen “Alle bønner fra denne pose er hvide” implicerer netop at hver eneste gang man tager en bønne fra en bestemt pose, viser det sig at bønnen er hvid. Med andre ord: “Hvis bønne fra denne pose, så hvid”, hvor antecedenten går tilbage til CASE og konsekventen tilbage til RESULT:

4. **Induktion: En generalisering** hvor man går ud fra CASE og via RESULT generaliserer sig frem til en RULE:

CASE:	Disse bønner er fra denne pose
RESULT:	Disse bønner er hvide

RULE: Alle bønner fra denne pose er hvide

Denne RULE danner nu udgangspunkt for den næste logiske argumentationsform:

5. **Deduktion: En konklusion** hvor man går fra RULE via CASE til RESULT – man går således frem i tid og forudser noget:

RULE:	Alle bønner fra denne pose er hvide
CASE:	Disse bønner er fra denne pose

RESULT: Disse bønner er hvide

Dette RESULT danner nu udgangspunkt for den sidste logiske argumentationsform:

6. **Abduktion: En forklaring** hvor man går fra RESULT via RULE til CASE – man går således tilbage i tid og får en baggrundsforståelse:

RESULT:	Disse bønner er hvide
RULE:	Alle bønner fra denne pose er hvide

CASE:	Disse bønner er fra denne pose
-------	--------------------------------

Og denne CASE kunne så danne udgangspunkt for en ny induktion og så fremdeles. Med andre ord danner disse tre logiske argumentationsformer en lukket cirkel. Hvis vi imidlertid skal applicere Peirce's første-, andet- og tredjehed på dem, viser det sig at deduktion er førstehed, abduktion er andethed og induktion er tredjehed: ved deduktion går vi frem i tid, dvs. fra en nutidig udgangsposition (CASE) mod en fremtidig endestation (RESULT); ved abduktion er vi ved RESULT, dvs. ved endestationen, og går nu tilbage til det egentlige udgangspunkt (CASE) som nu er blevet fortid; og ved induktion går man frem og tilbage hele tiden, hvilket kræver et eksternt observationspunkt hvorfra man kan overskue både udgangspunkt og endepunkt, dvs. CASE og RESULT.

Denne forudsætningsrækkefølge kan synes uvæsentlig hvad angår de logiske argumentationsformer, da de alligevel udgør en lukket cirkel. Den bliver imidlertid særdeles væsentlig, når vi overfører argumentationsformerne til de grammatiske former i fransk og bulgarsk. Hvis vi fx vil hævde – og det vil vi – at aorist og *passé simple* indebærer en induktiv argumentationsform, og at de dermed hører til tredjehed, betyder det at disse to former forudsætter tilstedeværelsen af imperfektum/*imparfait* og perfektum/*passé composé*, men ikke omvendt. Dette viser sig at holde stik.

I det følgende vil jeg én for én gennemgå de tre forskellige former i bulgarsk og fransk for derefter enkeltvis at sammenligne dem med de tre oblikke kasusformer i russisk, dvs. med genitiv, dativ og instrumentalis. Jeg starter med den mest komplekse, dvs. med aorist/*passé*

simple, for derigennem bedre at kunne beskrive de enkelte grammatiske kategoriers bidrag til den enkelte ytring. Skulle vi have fulgt hvad jeg vil kalde den naturlige orden (jf. Peirce's trikotomiske princip), skulle jeg være startet med imperfektum/imparfait/genitiv, være fortsat med perfektum/passé composé/dativ, og have sluttet med aorist/passé simple/instrumentalis.

3. Den bulgarske aorist og den franske passé simple

Den bulgarske aorist inden for "direkte oplevelse" under indikativ bruges til at præsentere en begivenhed set i sin helhed (dvs. uden at fokusere på aktiviteten eller tilstanden), men samtidig også til at betegne at afsender med egne øjne har set såvel aktiviteten som tilstanden – det sidste gør netop aoristen til en modusform:

3.1. Aorist – direkte evidens for begivenheden i sin totalitet (*p* og *q*)

(1a) *Stojan pročète knigata.*

Stojan read.PF.AORIST.DIR.EXP book

'Stojan læste bogen.'

Denne ytring parafraserer vi nu i følge vor perfekte udsagnsmodel (der er tale om et perfektivt verbum) sat ind i en deklarativ ramme (jf. Durst-Andersen 1992, 1994 og 1997):

(1a)' I hereby say that according to me it is the case that Stojan produced an activity that was sufficient for the fact that the book existed for him as an experience, and I base my saying so on my seeing/experiencing the activity as well as the state.

Som det fremgår af parafrasen, er alt indhold medtaget på nær selve præsentationsformen "i sin helhed" som svarer til at begivenheden fremstilles i et filmmedie – det var netop sådan afsender så det: aktiviteten og tilstanden smeltede sammen i ét billede der bare fortsatte, altså en film.

Da en begivenhed består af to komponenter, dvs. en aktivitet *p* og en tilstand *q*, samt kausation som forbinder dem, virkede det oplagt for mig at

få denne trehed på en logisk formel. Det viste sig snart at aorist placerer de tre komponenter i en argumentativ orden der svarer til induktion:

Grammatisk argumentation: Induktion – Generalisering

CASE: Stojan produced book_y, reading-activity (p)

RESULT: Stojan knows the content of book_y (q)

RULE: p causes q in a normal world

Som det fremgår af glosserne, er der tale om en aoristform af et perfektivt handlingsverbum inden for den indikative submodus *direkte oplevelse*. Med andre ord indeholder ytringen en nænsom blanding af 1) verbalt køn, dvs. noget leksikalsk-grammatisk indhold – in casu en handling der består af en aktivitet plus en tilstand; 2) aspekt – her perfektiv aspekt der præsenterer handlingen som en begivenhed, dvs. som en tilstand der er forårsaget af en aktivitet; 3) tempus – her aorist, dvs. en fortidsform hvor aktivitet og tilstand præsenteres som værende fortidige begge to; og endelig 4) modus – også aorist, dvs. en modusform hvor afsender fortæller at han har en direkte oplevelse af såvel aktiviteten som tilstanden.

Min pointe er at disse grammatiske kategorier indgår i en form for argumentation med hinanden. Den leksikalsk-grammatiske kategori *handling* er forudsætningen for at vi i det hele taget kan tale om Case (=aktiviteten) og Result (=tilstand) som her tilsammen danner præmisserne. Den propositionel-semantiske kategori *perfektiv aspekt* udgør egentlig Rule selv om perfektiv aspekt faktisk kun asserterer tilstandsbeskrivelsen *q* og præsupponerer aktivitetsbeskrivelsen *p* – med andre ord har kausationsrelationen (dvs. *p causes q*) status af “implicated content”, noget der klæber sig standardmæssigt til perfektiv aspekt ved handlingsverber. Aoristens rolle er, som antydnet ovenfor, minimum tosidet – ja, jeg vil endog hævde at den er tresidet: For det første er aorist en **modal form** der fortæller at afsender har set både aktiviteten og tilstanden – her knytter den modale form sig til præmisserne; for det andet er aorist en **tempusform** der placerer den samlede begivenhed i en fortidig verden; og for det tredje er det en **logisk-narrativ form** der ikke blot fortæller at præmisserne udgøres af afsenders oplevelse af såvel *p* som *q*, men som samtidig præsenterer det sete på en særlig

måde, nemlig som om aktiviteten og tilstanden løber ud i hinanden i ét enkelt dynamisk billede, dvs. som en film.

Kort sagt ses “p causes q” som “(p causes q)”, dvs. aktiviteten og tilstanden ses udefra som to størrelser der hører uløseligt sammen, og som i kraft af denne interrelation kan præsenteres som én størrelse, dvs. i sin helhed. Da induktionens væsen netop består i at man generaliserer ud fra en Case (fx “Disse bønner er fra denne pose”) og et Result (fx “Disse bønner er hvide”) ved at samle de to isolerede størrelser i én samlet størrelse uden at miste de to indhold (fx “Alle bønnerne fra denne pose er hvide”) – de er indeholdt i selve generaliseringen, men er samlet under ét som en kompakt masse – har aoristen ikke blot en særlig præsentationsmåde som en ren narrativ form, men samtidig også en argumentativ retning som en logisk-sproglig form. Alt dette betyder at aoristformen er en meget kompleks grammatisk form der peger på forskellige indhold, hvoraf i hvert fald den logiske argumentative retning har været særdeles upåagtet – for ikke at tale om selve samarbejdet mellem grammatiske kategorier, hvor aorist her af afsender bruges til at argumentere for hvorfor han kan stå inde for hele begivenheden. Som det gerne skulle fremgå, indgår verbalt køn, aspekt, tempus og modus i en bestemt rækkefølge, svarende til et bestemt hierarki, hvor hver kategori tjener sit helt bestemte formål i udsagnet.

3.2. *Passé simple – præsentation af begivenheden i sin helhed (p og q)*

(1b) *Jean entra dans la chambre.*

Jean enter.passé.simple DA room

‘Jean gik ind i værelset.’

Den franske *passé simple* ligner den bulgarske aoristform, men mangler det rene modale indhold at afsender direkte har oplevet aktiviteten såvel som tilstanden. Hvis vi ser bort fra dette, genfinder vi de selvsamme elementer, samt den samme argumentative retning:

Grammatisk argumentation: Induktion – Generalisering

CASE: Jean produced an activity (p)

RESULT: Jean existed in the room (q)

RULE: p causes q in a normal world

Entrer er et handlingsverbum der nævner både en aktivitet og en tilstand, hvilket er forudsætningen for at indgå i en argumentativ struktur (det er derfor at *passé simple* af tilstands- og aktivitetsverber betyder noget helt andet). Rent aspektuelt vil *passé simple* altid præsentere en handling som en begivenhed – dette er med andre ord formens aspektuelle indhold. Dens temporale indhold er fortiden og dens logisk-narrative indhold (eller modale indhold) er den narrative beretning, hvor to selvstændige informationer pakkes ind i én meddelelse i en kontekst hvor det ikke er nødvendigt at skelne mellem om den enkelte aktivitet eller tilstand er ny eller gammel. Meddelelsen er del af en større historie, hvor det egentlig kun er personer og genstande der kan vise modtager hvad han formodes eller ikke formodes at have kendskab til i forvejen. Beretningen i sig selv lever sit eget liv i sin egen lille verden som modtager selv må skabe på grundlag af den kondenserede form, hvor fx årsag og virkning inden for den enkelte handling simpelthen springes over. Med andre ord præsenterer *passé simple* ikke en begivenhed som en film – *passé simple* beretter i en komprimeret form, dvs. det er den skriftlige teksts svar på filmmediet.

Hvor vi således taler om afsenders oplevelser i forbindelse med den bulgarske aorist, taler vi om meddelelser til modtager i forbindelse med den franske aorist, *passé simple*. Begge former spiller en afgørende rolle for argumentationens retning (som blandt andet tillader modtager at rekonstruere henholdsvis oplevelserne og situationerne bag informationerne), men de taler med forskellige stemmer: Hvor bulgarsk taler med afsenders stemme hvilket gør bulgarsk til et afsenderorienteret sprog, starter fransk hvor bulgarsk slutter: en fransk afsender versionerer så at sige sine egne oplevelser/viden i forhold til modtagers oplevelser/viden, og resultatet af dette er informationer. Og de er i sagens natur kondenserede. Kort sagt taler den franske form ikke med afsenders stemme, men med modtagers stemme – formelt fransk er således et modtagerorienteret sprog.

3.3. Instrumentalis – den korrelative synsvinkel som forløber for induktion
Mens såvel genitiv som dativ baserer sig på en sammenligningsrelation mellem sammenlignelige størrelser (se nedenfor), hvorved noget kan være større eller mindre end, eller opleves som værende identiske, så forudsætter instrumentalis usammenlignelighed størrelserne imellem,

samtidig med at de pågældende størrelser alligevel sammenlignes. Kort sagt drejer det sig primært om at to usammenlignelige kategorier, nemlig mennesker og ting i videste forstand (det være sig naturefacts, artefacts eller mentefacts), alligevel sættes i relation til hinanden. Dette betyder ikke blot at instrumentalis som kasus betragtet må præsupponere eksistensen af genitiv og dativ, men også at selve instrumentalis' synsvinkel må adskille sig væsentligt fra de to andre kasus' synsvinkler, samtidig med at den inkluderer dem:

Den korrelative synsvinkel:

$$(X) A \text{ > } \text{---} \text{ < } B$$

$$\{x\}$$

Den korrelative synsvinkel består i at A og B ses gensidigt i forhold til hinanden. Med andre ord betragtes B ikke i forhold til A, eller A i forhold til B, men A og B betragtes samtidigt i forhold til hinanden. Dette betyder at X's synsvinkel, markeret '{x}', er lagt uden for A og B, hvorved A og B kan overskues i deres helhed. Ved at anlægge denne eksterne synsvinkel opnår man, at A, der er nært, fordi X, observatøren, befinder sig der, og B, der er fjernt, fordi X ikke befinder sig der, kan siges at være interrelateret til hinanden, eller at der består en interrelation mellem A og B. Denne interrelation kan enten forstås fysisk, hvorved B ses som værende en integreret del af A, eller psykologisk, hvorved B ses som værende en inherent egenskab ved A. Jeg skal ikke gennemgå samtlige anvendelser af den russiske instrumentalis, men blot påpege at det er muligt at beskrive samtlige anvendelser ganske fornuftigt og intuitivt ved hjælp af den korrelative synsvinkel (se fx Durst-Andersen 1996b).

Som det gerne skulle fremgå, virker det som om at den korrelative synsvinkel er den perceptuelle forløber for induktion idet A = Case, B = Result og X's synsvinkel = Rule. Det interessante er at russisk er et virkelighedsorienteret sprog (se Durst-Andersen 2005a og 2005b) som netop forudsætter at en handling deles i en aktivitet (et ustabil billede) og en tilstand (et stabilt billede). Med andre ord kunne russisk aldrig have haft en aoristform à la dem vi finder i bulgarsk og i fransk hvor

aktivitet og tilstand samles under ét. Russisk kan derimod godt som et aspekt-baseret sprog have tankegangen som et spatialt fænomen i et kasussystem.

4. Den bulgarske perfektum og den franske *passé composé*

4.1. *Perfektum – direkte evidens for begivenhedens konsekvens-tilstand (q)*

Den bulgarske perfektum inden for subsystemet *direkte oplevelse* under indikativ bruges ikke blot til at præsentere begivenheden som en nutidig tilstand der er efterladt på grund af en fortidig handling, men også til at betegne at afsender netop har set konsekvens-tilstanden, men ikke været vidne til selve handlingens udførelse:

- (2a) *Stojan e pročel knjigata.*
 Stojan read.PF.PERF.DIR.EXP book
 'Stojan har læst bogen.'

Vi indsætter nu ytringen i vor parafrasemodel der omfatter den perfekte udsagnsmodel sat ind i den rette modale ramme, hvor afsender vedkender at han står inde for hele begivenheden:

- (2a)' I hereby say that according to me it is the case that Stojan produced an activity that was sufficient for the fact that the book existed for him as an experience, and I base my saying so on my experiencing the state.

Som det også fremgår af denne parafrase, er alt indhold i (2a) medtaget hvis vi ser bort fra selve præsentationsformen der til gengæld fremgår klart af den særlige argumentative retning som abduktionen antager:

Grammatisk argumentation: Abduktion – Forklaring

RESULT: Stojan knows the content of book_y (q)

RULE: p causes q in a normal world

CASE: Stojan produced book_y reading activity (p)

Vi har altså at gøre med en handling, derfor p og q , som relaterer sig til verbalt køn der er en leksikalsk-grammatisk kategori – dette udgør grundlaget for at applicere en argumentativ struktur. Aspekt indgår som Rule i den abduktive ramme, medens perfektum som modusform fortæller at afsender har set tilstanden, men ikke andet – selv om han altså tager ansvaret for hele ytringen (jf. parafrasen 2a'). Grunden til at han tør tage ansvaret for hele ytringen, ligger netop i Rule der siger at en aktivitet kauserer en tilstand i en normal verden, eller omvendt: En tilstand kommer af en aktivitet. Det er her perfektum som en helt særlig temporal logisk-narrativ form kommer ind i billedet: Tilstanden er tilfældet i en nutidig verden, men præsenteres som værende et resultat af en fortidig handling. Med andre ord bruger afsender perfektumsformen til at informere modtager om den argumentation, der forklarer hvorfor han som afsender kan påtage sig ansvaret for hele ytringen: Afsender forklarer tilstanden q med aktiviteten p , hvilket holder i enhver normal verden. Dette er en abduktiv slutning, en forklaring eller en hypotese, som normalt er lig med et kvalificeret gæt, men da det drejer sig om netop forholdet i mellem en nutid tilstand og en fortidig aktivitet, holder forklaringen – en tilstand kan altid ses som værende en konsekvens af en fortidig aktivitet. Da modtager ved hvordan de enkelte grammatiske kategorier bidrager til den argumentative struktur, er det let for modtager at rekonstruere afsenders ellers *tacit* argumentation.

4.2. *Passé composé* – nutidig tilstand (q) er en konsekvens af en fortidig handling (p)

Den franske *passé composé* mangler det rene modale indhold i den komplekse verbale form, nemlig at afsender kun har set eller kun har en direkte oplevelse af selve tilstanden – i princippet kan den franske afsender have set såvel aktiviteten som tilstanden, det er bare ikke det han fortæller med formen:

(2b) *Jean est entré dans la chambre.*

Jean enter.passé.composé DA room

'Jean er gået ind i værelset.'

Den franske perfektum i det formelle system har også tilstanden som forgrund (som *est* er index for) og selve handlingen/aktiviteten som baggrund (som *entré* er index for) – se også Harders udtryks/indholds-

analyse i Harder 1996. Her i den franske kontekst skal det forstås som forgrundsinformation der gælder i en nutidig verden, dvs. dét at Jean befinder sig i værelset er ny information for modtager. Bag denne meddelelse ligger der en intern argumentation der har form af en abduktion. Modtager får således at vide at den nutidige tilstand “Jean er inde i rummet” er resultatet af en fortidig aktivitet. Afsender giver med andre ord ikke blot modtager en kort nyhedsformidling om en tilstand, men samtidig også en forklaring på den. Det bemærkes at udtryksstrukturen *est entré* faktisk viser at en nutidig tilstand er udgangspunktet for selve hypotesedannelsen, og at en fortidig handling er det der kan forklare tilstanden – med andre ord viser *est entré* at man går fra virkning (Result) til årsag (Case):

Grammatisk argumentation: Abduktion – Forklaring

RESULT:	Jean exists in the room (q)
RULE:	p causes q in a normal world

CASE:	Jean produced an activity (p)
-------	-------------------------------

Da *entrer* på ingen måde specificerer selve aktiviteten, er den regel der er anvendt, gyldig i enhver tænkelig verden, og derfor også selve hypotesen. Dette havde ikke været tilfældet hvis fx afsender havde brugt det stærkt specificerede *courir*. Selv om man aldrig kunne bestride at vedkommende havde produceret en aktivitet der havde virkningen at vedkommende var inde i værelset, kunne selve valget af Case, dvs. at X havde produceret en løbe-aktivitet, være forkert. Dette har afsender behændigt undgået ved at bruge det vage *entrer* der intet siger om selve bevægemåden – et udtryk for et særligt leksikaliseringsmønster i fransk. Det bemærkes at *passé composé* ikke kun bruges som *news-flash*, men også som en personkarakteristik (jf. Durst-Andersen 2000) som netop har samme argumentative struktur: *J'ai habité à New York pendant deux ans* ‘Jeg har boet i New York i to år (men gør det ikke mere)’, betyder netop at jeg har egenskaben “at have boet to år i New York” fordi “jeg har boet i New York i to år”. Med andre ord giver en karakteristik i *passé composé* en fysisk forklaring på hvordan man har fået en bestemt psykologisk egenskab. På denne måde fremtræder abduktionen endnu engang klart. Reglen er her at alle fysiske/psykiske situationer man producerer eller udsættes for, sætter sig som egenskaber ved den pågældende person.

Bemærk endvidere at det temporale indhold *nutid* her skal læses som *altid*, da en egenskab aldrig vil forsvinde i modsætning til en almindelig tilstand der oftest afløses af en ny, fx hvis man flytter. Det viser sig med andre ord at den franske *passé composé* i det formelle system er en hybrid form der ikke blot peger på noget temporalt, men som også har en særlig præsentationsmåde (som man kunne kalde en *kommentar*) og en særlig argumentativ retning som vi finder i abduktionen.

4.3. *Dativ – den introverte synsvinkel som forløber for abduktion*

Vi forlader nu fransk tempus til fordel for den kasus i russisk der kan siges at svare til perfektum. Det er netop dativen. Dativ der er genitivens diametrale modsætning, besidder en introvert synsvinkel der tager sit udgangspunkt i noget fjernt og betragter det nære derfra:

Den introverte synsvinkel:

(X) A -----< B {x}

Ved den introverte synsvinkel befinder observatøren, X, sig i det nære punkt, A (det er netop dét der definerer det nære) – mens hans synsvinkel (markeret "{x}") befinder sig i B, det fjerne. Med andre ord forudsætter den introverte synsvinkel, at X's lokalisationspunkt og X's "vantage point" ikke er sammenfaldende. Hvis man befinder sig i A og gerne vil betragte A, må man placere sin synsvinkel uden for A, in casu i B. Hvis man gør det, altså ser på A, hvor man befinder sig, ud fra B, der er fjernt, så får man B til at nærme sig A – trækker B tilbage til ens udgangspunkt, A. Denne introverte synsvinkel kan faktisk forklare samtlige anvendelser af dativ i russisk, som fx modtagerrollen, modelrollen, mv. Jeg mener samtidig at denne synsvinkel netop ligger til grund for abduktionen, hvor X står med sin synsvinkel i B (Result), men flytter den tilbage til udgangspunktet A (Case).

5. Den bulgarske imperfektum og den franske imparfait

5.1. *Imperfektum – direkte evidens for begivenhedens aktivitetsdel (p)*

Den bulgarske imperfektum er en fortidsform der bruges til at vise at afsender har en direkte oplevelse af handlingens aktivitetsdel, men

ikke af selve tilstanden. Den bruges oftest i imperfektiv aspekt hvor den således betegner en *ongoing process*. I perfektiv aspekt er den forholdsvis sjælden, men for at bevare sammenligneligheden mellem den bulgarske aorist, perfektum og imperfektum præsenteres imperfektumsformen her i perfektiv aspekt hvor den kun bruges ved flergangshandlinger:

- (3a) (*kogato*) *Stojan pročeteše knjigata (šteše da dojde pri nas).*
 Stojan read.PF.IMPERF.DIR.EXP book
 '(Når) Stojan læste bogen (plejede han at komme til os).'

Vi indsætter nu ytringen i vor parafrasemodel der omfatter den perfekte udsagnsmodel fordi vi har at gøre med et perfektivt verbum, samt den modale ramme der fortæller at afsender står inde for hele ytringen – ikke kun det han har set.

- (3a)' I hereby say that according to me it is the case that Stojan produced an activity that was sufficient for the fact that the book existed for him as an experience, and I base my saying so on my experiencing the activity.

Igen kan vi konstatere at parafrasen får alt indhold med på nær den argumentative retning der ligger i imperfektumsformen:

Grammatisk argumentation: Deduktion – Konklusion

RULE: p causes q (in an normal world)
 CASE: Stojan produced book_y reading activity (p)

RESULT: Stojan knows the content of book_y (q)

Den perfekte aspekt står som altid for Rule, aktivitetsdelen af handlingen står for Case og tilstandsdelen for Result. Imperfektum forstået som ren tempusform fortæller at selve handlingen er fortidig; imperfektum som modusform fortæller at afsender så selve aktiviteten, men ikke tilstanden, mens imperfektum forstået som en logisk-narrativform giver selve argumentationens retning. Med andre ord viser afsender hvorfor han kan stå inde for hele begivenheden, selv om han kun har set aktivitetsdelen. Da en aktivitet i en normal verden kauserer en tilstand, hvis den altså har det som sit mål, udleder afsender ved at se aktiviteten

at tilstanden også må være tilfældet i den fortidig verden der refereres til. Denne argumentationsform kan modtager let rekonstruere hvis han kender imperfektums argumentative retning.

5.2. *Imparfait* – en fortidig aktivitet (*p*) der vil have en konsekvens (*q*)

Den franske *imparfait* bruges både til at give en situationsbeskrivelse og til at give en personkarakteristik i forbindelse med tilstands- og aktivitetsverber. I disse tilfælde er der ikke mulighed for at indgå i en argumentativ struktur idet vi taler om enten *p* (ved aktiviteter) eller *q* (ved tilstande), og ikke både *p* og *q* som det er tilfældet med en enkelthandling. Her bruges *imparfait* til primært at præsentere en handling som en *ongoing process*, dvs. en aktivitet der har en tilstand som sit mål:

- (3b) *Jean entrant dans la chambre.*
 Jean enter:imparfait DA room
 'Jean var på vej ind i værelset.'

Den franske *imparfait* har aktiviteten som forgrund og tilstanden som baggrund – den er altså konvers i forhold til perfektum. Som tempusform fortæller den at handlingen i sin helhed er fortidig, men som narrativ-logisk form giver den en argumentativ retning der svarer til en beskrivelse som har et udgangspunkt og et endepunkt:

Grammatisk argumentation: Deduktion – Konklusion

RULE: p causes q (in an normal world)

CASE: Jean produced an activity (p)

RESULT: Jean exists in the room (q)

Afsender går ud fra reglen (Rule) at en aktivitet forårsager en tilstand i en normal verden, og ved at præsentere modtager for en fortidig aktivitet uden at specificere selve tilstanden tvinges modtager til selv at tage stilling til tilstanden som tidsmæssigt altid vil følge efter aktiviteten. Hvis der er tale om en normal verden, konkluderer modtager at tilstanden også var sand i den fortidige verden. Denne implicite instruktion til modtager som jeg hævder ligger i den franske *imparfait*, bekræftes af at *imparfait* (helt i modsætning til engelsk progressiv aspekt og russisk imperfektiv aspekt) kan bruges til at betegne en begivenhed – den

såkaldte *imparfait pittoresque* hvor begivenheden bliver præsenteret som en film (den benyttes ofte af sportskommentatorer). Under alle omstændigheder kan *imparfait* kun *beskrive* – også selv om den bruges til at referere til en begivenhed.

5.3. Genitiv – den perceptuelle pendant til deduktion

Genitiv er i modsætning til dativ en ydre kasus der peger udad, hvorfor genitivs synsvinkel må indeholde den samme udadpegende retning. Denne synsvinkel kaldes den extroverte, dvs. noget går fra noget nært til noget fjernt. Dette kan illustreres som følger:

Den extroverte synsvinkel:

(X) {x} A >----- B

Vi har at gøre med noget nært, markeret A, og noget fjernt, markeret B, der er A's sammenligningsgenstand. Den extroverte synsvinkel grunder i at en person X (markeret (X) ovenfor) er lokaliseret i A og herfra kigger på B i det fjerne (X's synsvinkel er markeret "{x}" ovenfor). Med andre ord betinger den extroverte synsvinkel at X's lokalisationspunkt og X's såkaldte "vantage point" er sammenfaldende. Hvis man anlægger denne synsvinkel, så vil B automatisk få en særlig form for relativ eksistens, idet B vil være fjernet fra A, men samtidig også udledt fra A. Jeg hævder med andre ord at der er en snæver sammenhæng mellem at gå fra det nære, A, til det fjerne, B (der er noget spatialt) på den ene side, og mellem *imparfait's* tidsfølge og den argumentative retning, vi ser ved deduktionen, på den anden side. A vil her være et referencepunkt i fortiden og B det punkt der følger efter – når man fx er på vej ind i et rum, vil det at være inde i rummet følge efter – medens A vil være Case og B Result, hvis vi ser på den logiske argumentations form. Der er med andre ord en klar sammenhæng mellem den extroverte synsvinkel og den logiske argumentationsform *deduktion*.

6. Sammenfatning

Jeg har netop forsøgt at vise at det ikke kun er i en tekst at der findes argumentative markører – TAM-systemet i henholdsvis bulgarsk og fransk indeholder imperfektum, perfektum og aorist der giver en argumen-

tationsramme som de andre kategorier i systemet og fx adverbialer må indrette sig efter. Stemmerne der tales med, er imidlertid forskellige: bulgarsk taler med afsenders stemme, medens formelt fransk taler med modtagers stemme – derfor taler bulgarsk om oplevelser og fransk om informationer. Russisk taler med virkelighedens stemme og derfor om situationer der ligger til grund for og er en forudsætning for oplevelser. Russisk kunne således aldrig have en forskel mellem aorist og perfektum, da begge former refererer til den selvsamme situation, nemlig en begivenhed. Derimod kan russisk godt have nogle former inden for det nominale system der hver på sin måde positionerer to genstande i en situation ved at anlægge hver sin visuelt-baserede “argumentative” struktur. At de tre verbale former, de tre nominale former og de tre argumentationsformer egentlig er skåret over samme læst, bliver yderligere bekræftet, hvis man anlægger en tidsmæssig synsvinkel. Imperfektum, genitiv og deduktion er alle tre prospektive, dvs. de går alle tidsmæssigt frem; perfektum, dativ og abduktion er alle retrospektive, dvs. de går alle tilbage i tid; aorist, instrumentalis og induktion går hverken frem eller tilbage i tid, men betragter i stedet relationen mellem to ting der præsenteres som værende samtidige i kraft af at de ses interspektivt.

Henvisninger

- Durst-Andersen, P. (1992). *Mental grammar. Russian aspect and related issues*. Columbus, Ohio: Slavica.
- Durst-Andersen, P. (1996a). Towards a multifunctional grammar. ‘Language, mind and reality’ in a grammatical description. *Hermes* 17, 75-102.
- Durst-Andersen, P. (1996b). Russian case as mood. *Journal of Slavic Linguistics* 4, 177-273.
- Durst-Andersen, P. (2000). En kognitiv analyse af perfektum og imperfektum i dansk. *NyS* 26-27, 131-164.
- Durst-Andersen, P. (2005a). Mood and modality in Russian, Danish and Bulgarian. Determinant categories and their expanding role. *Modality: Studies in form and function*, ed. by Alex Klinge & Henrik Høeg Müller. London: Equinox, 215-246.
- Durst-Andersen, P. (2005b). *Obščie i specifičeskie svojstva grammatičeskix sistem. K postroeniju novoj teorii jazyka*. Moskva: Rossijskij Gosudarstvennyj Gumanitarnyj Universitet (RGGU).

- Harder, P. (1996). *Functional semantics. A theory of meaning, structure and tense in English*. New York – Berlin: Mouton de Gruyter.
- Mikkelsen, H. K. (2002). Det bulgarske TAM-system som type betragtet. *Sprog og typer i kontrast* (=Copenhagen Working Papers in LSP, 3-2002), P. Durst-Andersen (ed.). Copenhagen: CBS, 116-150.
- Peirce, Ch. S. (1932). *Elements of logic*. Collected papers of Charles Sanders Peirce, ed. by Ch. Hartshorne and P. Weiss, Vol. II. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sebeok, Th. A. (ed.) (1994). *Encyclopedic dictionary of semiotics*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Sten, H. (1952). *Les Temps du verbe fini (indicatif) en français moderne*. Copenhagen: Munksgaard.
- Vikner, C. (1985). Aspect in French: The modification of aktionsart. *Aspects of aspect* (=CEBAL SERIES NO. 9), ed. by Finn Sørensen. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 58-101.